

УДК 338.43:331.101.3:351.863(477)
JEL Q1, O52
ORCID ID: 0000-0002-2322-9030
ORCID ID: 0000-0002-8657-7278
ORCID ID: 0000-0003-2176-4168
ORCID ID: 0000-0002-7638-2098
ORCID ID: 0000-0002-3206-9374
DOI <https://doi.org/10.17721/tppe.2025.51.16>

Петренко К. В., к.е.н., доцент
НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Микитюк О.П., к.е.н., доцент

КНУ імені Тараса Шевченка

Онисенко Т.С., к.е.н., доцент

КНУ імені Тараса Шевченка

Магомедова А.М., к.е.н., доцент

КНУ імені Тараса Шевченка

Кравченко Т.В., к.е.н., доцент

КНУ імені Тараса Шевченка

petrenko.katarina@gmail.com

mykytiuk@knu.ua

tetyanaonysenko@knu.ua

alinamagomedova@knu.ua

t.kravchenko.univ@gmail.com

АГРАРНИЙ СЕКТОР ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті досліджено особливості розвитку аграрного сектору як ключового чинника забезпечення економічної та соціальної безпеки України в умовах глобалізаційних трансформацій і воєнних викликів. Обґрунтовано, що аграрна сфера є стратегічним елементом системи національної безпеки, що формує продовольчу безпеку, валютну стійкість, зайнятість населення та соціальну стабільність. Визначено вплив глобалізаційних процесів, війни, кліматичних змін і зовнішньоекономічних ризиків на функціонування аграрного ринку України та його потенціал у післявоєнному відновленні економіки.

Метою статті є обґрунтування ролі аграрного сектору у формуванні економічної та соціальної безпеки держави, визначення взаємозв'язків між розвитком аграрного виробництва, продовольчою безпекою, зайнятістю та стійкістю соціально-економічних систем у глобалізаційному середовищі. Методологічну основу становлять системний підхід, методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняльний і економіко-статистичний аналіз. Їх застосування дало змогу виявити сучасні

тенденції розвитку аграрного сектору України, оцінити його вплив на продовольчу безпеку, зайнятість, доходи та людський капітал.

Результати дослідження засвідчили, що аграрний сектор формує близько 10 % ВВП і понад 40 % валютних надходжень, в той же час залишається стабілізатором економіки навіть у період війни. Виявлено ризики, основні з яких скорочення орних земель, руйнування інфраструктури, енергетична залежність, дефіцит кадрів. Наголошено на потребі посилення соціальної безпеки через впровадження корпоративної соціальної відповідальності, інвестицій у людський капітал і розвиток сільських громад. Розвиток аграрного сектору визначає рівень продовольчої безпеки, конкурентоспроможність економіки та якість життя населення, а ефективна державна політика сприятиме формуванню моделі стійкої аграрної безпеки України.

Ключові слова: аграрний сектор, економічна безпека, соціальна безпека, глобалізація, продовольча безпека, сталий розвиток, корпоративна соціальна відповідальність, міжнародна торгівля.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток аграрного сектору визначається не лише економічними параметрами, а і його роллю у забезпеченні економічної та соціальної безпеки держави. В умовах глобалізаційних процесів аграрна сфера виступає стратегічним чинником стабільності національної економіки, адже саме вона гарантує продовольчу безпеку, валютну стійкість і зайнятість населення. Для України, яка переживає наслідки війни, інтеграційних змін і трансформацій у системі міжнародної торгівлі, аграрний сектор є ключовою ланкою у формуванні стійкості економічної системи та соціального добробуту суспільства.

Глобалізація зумовлює значну взаємозалежність між країнами-виробниками продовольчої продукції і її споживачами, що підсилює вплив зовнішніх ризиків на продовольчу безпеку та соціально-економічну стабільність держав. Під впливом воєнних, кліматичних та економічних викликів аграрний сектор України набуває особливого значення як чинник забезпечення національної економічної безпеки, соціальної згуртованості та післявоєнного відновлення.

У цьому контексті актуальним завданням є дослідження взаємозв'язку між розвитком аграрного сектору та станом економічної й соціальної безпеки України, визначення загроз і потенціалу галузі в умовах глобалізаційних трансформацій, а також окреслення стратегічних орієнтирів її сталого розвитку.

Аналіз останніх публікацій. Українські науковці приділяють значну увагу дослідженню інтеграційних процесів у сільськогосподарському секторі, що знайшло відображення у численних публікаціях. Так, Мельник Л., Байдак І., Застава І. акцентували увагу на потенційні переваги і ризики розвитку агропромислового комплексу країни в умовах інтеграції з Європейським та Митним союзами [1].

У статті Борко Т. та Джаммала М. проаналізовано вплив аграрного сектору на формування соціально-економічного потенціалу України [2]. Автори доводять, що розвиток сільського господарства є базовим чинником підвищення рівня зайнятості, добробуту населення та забезпечення продовольчої безпеки держави. Дослідження

підкреслює необхідність державної підтримки агропромислового комплексу для зміцнення економічної стійкості країни.

У науковому дослідженні Гуртового Ю. «State Support for Agriculture in the Context of Ukraine's Economic Security: Identification of Key Measures in the EU, Canada, the USA and New Zealand's Conceptual Models» проаналізовано системи державної підтримки аграрного сектору в розвинених країнах і визначено їхню роль у зміцненні економічної безпеки України [3]. Автор пропонує адаптацію зарубіжних інституційних моделей для підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності українського аграрного виробництва.

Дослідники Губені Ю., Крупа В., Зеліско Н. [4] визначили структурні та динамічні зміни в міжнародній торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні.

Про взаємодію між зовнішньоекономічною діяльністю та обсягами її торгівлі в сфері сільського господарства на прикладі України в своїх роботах висвітлювали Ліла А., Трусова Н., Бердар М. У дослідженні проаналізовано роль міжнародної торгівлі в аграрному секторі як чинника економічного розвитку держави з використанням методів аналізу, прогнозування та абстрагування для оцінки впливу торговельних угод на динаміку зовнішньої торгівлі [5].

Як зазначає Варналій З.С. [6], забезпечення економічної безпеки у сільськогосподарському секторі можливе лише за умови формування ефективних інституційних механізмів державного регулювання, що поєднують фінансову стабільність, інвестиційну привабливість і соціальну стійкість сільських територій.

Питання соціальної безпеки аграрного сектору досліджуються в контексті розвитку людського капіталу, зайнятості та корпоративної соціальної відповідальності [7] у працях Грішнкової О., Харазішвілі Ю. та інших, які акцентують на ролі гідної праці як базового елемента соціальної стабільності сільських громад.

Проблематика українського сільського господарства в умовах війни є предметом дослідження як вітчизняних експертів, так і зарубіжних науковців. Закордонні вчені зосереджують також досліджують вплив війни на аграрні ринки. Ай Х. та Сойлемез А. [8] підкреслюють значення Чорноморської зернової ініціативи для українського експорту, тоді як Ан С., Кім Д., Штайнбах С. вказують на негативні наслідки агресії РФ для світової торгівлі зерном і олійними культурами [9]. Поточна нестабільність і перебої у функціонуванні експортних ланцюгів вимагають подальших досліджень, оскільки війна лише посилила кризу на світових аграрних ринках, що розпочалася ще в період пандемії COVID-19, та підтвердила потребу у формуванні стійких продовольчих систем.

Невирішена частина загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, питання інтеграції аграрного сектору України у світовий економічний простір залишається недостатньо дослідженим у контексті впливу глобалізаційних процесів на соціальну й економічну безпеку держави. Відсутні системні підходи до оцінки ролі аграрної сфери як чинника стійкості національної безпеки, зокрема в умовах воєнних загроз та поствоєнного відновлення. Потребують подальшого наукового осмислення

механізми державної політики, спрямовані на поєднання цілей продовольчої безпеки, соціальної стабільності сільських територій і сталого розвитку аграрного виробництва.

Метою статті є обґрунтування ролі аграрного сектору як ключового чинника забезпечення економічної та соціальної безпеки України в умовах глобалізаційних викликів і трансформацій світового господарства.

Дослідження спрямоване на аналіз сучасних тенденцій функціонування аграрного сектору України, оцінку його внеску у зміцнення економічної та соціальної стійкості держави, виявлення основних ризиків і загроз безпеці, а також формування науково обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності аграрної політики та розвитку стійких продовольчих систем у повоєнний і глобалізаційний періоди.

Методологічну основу дослідження становить системний підхід до аналізу аграрного сектору як складової економічної та соціальної безпеки держави в умовах глобалізації. Для досягнення мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечили всебічність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Застосовано методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції для визначення теоретико-методологічних засад економічної та соціальної безпеки аграрного сектору й уточнення їх взаємозв'язку із продовольчою та національною безпекою. Порівняльний аналіз використано для дослідження тенденцій розвитку світового та українського агросекторів у контексті глобалізаційних трансформацій. Економіко-статистичні методи дали змогу проаналізувати динаміку виробництва, експорту, імпорту та зайнятості в аграрній сфері, визначити індикатори економічної й соціальної безпеки (частка аграрного сектору у ВВП, рівень продовольчої самозабезпеченості, середній рівень заробітної плати, показники людського розвитку сільських територій тощо). Графічні та табличні методи використано для візуалізації структурних змін аграрного виробництва, динаміки зовнішньої торгівлі, соціально-демографічних характеристик сільського населення та простеження впливу глобалізаційних чинників на продовольчу й соціальну безпеку.

Такий методичний підхід забезпечив комплексне дослідження ролі аграрного сектору у формуванні економічної та соціальної безпеки України, що дало змогу визначити основні тенденції, ризики та напрями посилення стійкості національної економіки.

Результати. Розвиток аграрного сектору України в умовах глобалізаційних трансформацій демонструє складну взаємозалежність між економічними, соціальними та безпековими процесами. Результати дослідження підтверджують, що аграрна сфера є базовим стабілізатором економічної та соціальної безпеки держави, формуючи продовольчу самодостатність, валютні надходження і зайнятість населення.

Аграрний сектор виступає ключовим чинником економічної безпеки України, забезпечуючи майже 10 % ВВП і понад 40 % валютних надходжень у структурі експорту товарів [10]. Попри воєнні дії, аграрна продукція залишається основним джерелом валютних резервів, що підтримує платіжний баланс країни.

Водночас стан економічної безпеки галузі істотно ускладнюється втратою частини орних земель (понад 25 %), руйнуванням логістичної інфраструктури, зростанням собівартості виробництва та паливно-енергетичною залежністю. За оцінками Світового банку, наслідки війни спричинили падіння аграрного виробництва на 35–40 % у 2022–2023 рр. [11].

Підвищення економічної стійкості аграрного сектору можливе через диверсифікацію ринків збуту, розвиток переробки, цифровізацію виробництва та впровадження європейських підходів до регулювання сільського господарства [12].

Однією з ключових тенденцій виступає зростання попиту на продовольство, зумовлене швидким збільшенням чисельності населення світу та процесами урбанізації. Світовий ринок сільськогосподарської продукції та продовольства характеризується стабільним зростанням попиту і пропозиції з боку всіх його учасників. Варто зазначити, що ще до появи сучасних викликів існувала закономірність: із переходом виробників від локального рівня діяльності до глобального вони ставали дедалі більш залежними від впливу світових економічних чинників, що й формувало архітектуру глобального аграрного ринку. Постійне зростання чисельності населення світу у поєднанні з економічним розвитком провокує підвищення попиту на продовольчі товари, а тенденція до зсуву від споживання продукції рослинництва до продукції тваринництва додатково впливатиме на цінову динаміку та структуру попиту в середньостроковій перспективі. Ці глобальні процеси створюють сприятливі умови для розвитку внутрішнього аграрного ринку України та модернізації соціальних програм, оскільки окремі види вітчизняної агропродукції є конкурентоспроможними на світових ринках і виробляються в обсягах, що перевищують внутрішні потреби [13]. У цьому контексті європейський досвід організації та регулювання агропродовольчого ринку має вагоме значення для вироблення ефективної аграрної політики України. Після розширення на схід Європейський Союз об'єднав 27 держав із населенням близько 450 млн осіб, при цьому в останні роки на фінансування аграрного сектору на період 2021–2027 спрямовується близько €386,6 млрд.[14].

Загальна оцінка розвитку світового сільського господарства та аграрного ринку свідчить про значний потенціал цього сектору. За останні 50 років обсяги світової торгівлі сільськогосподарською продукцією подвоювалися приблизно кожні 7–8 років, а також розпочалися тривалі експериментальні випробування біопалива в авіації. Незважаючи на позитивні тенденції, за даними ООН, у 2024 році в світі голодувало близько 733 мільйони людей, що становить близько 9% жителів планети (табл.1). Цей показник значно вищий, ніж у попередні роки, і є наслідком таких факторів, як пандемія, війни та зміни клімату. Переважна більшість із них проживає у країнах **Азії, Південній Африці, Латинській Америці, Північній Африці та на Близькому Сході.**

Таблиця 1

Кількість людей, які страждали від голоду в 2024 році, за регіонами

Регіон	Кількість голодуючих (млн осіб)	Частка від загальної кількості населення (%)	Примітки
Африка	307	20,4%	Найвищий рівень голоду серед усіх регіонів світу
Західна Азія	39	12,7%	Зростання голоду в порівнянні з попередніми роками
Південна Азія	323	6,7%	Поступове зниження рівня голоду, але все ще велика кількість осіб, що страждають від недоїдання
Латинська Америка	34	5,1%	Покращення ситуації порівняно з попередніми роками
Загалом у світі	733	8,2%	Загальна кількість голодуючих у світі в 2024 році

Джерело: складено авторами за [15]

У промислово розвинених країнах (США, ЄС, Японія) голодують приблизно 12 мільйонів осіб (1,5 %) [15]. Такі дані свідчать про нерівномірний розподіл продовольчих ресурсів і підкреслюють актуальність впровадження глобальних та регіональних стратегій щодо продовольчої безпеки та підвищення ефективності аграрного виробництва.

Це стимулює необхідність розширення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та впровадження інноваційних методів землеробства і тваринництва.

Рівень продовольчої безпеки України залишається критичним показником національної безпеки. За даними FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація) в 2024 році, Україна зберігає провідні позиції у світовому експорті зернових і олійних культур, але, водночас, стикається з ризиком дефіциту м'ясо-молочної продукції та зниженням продовольчої різноманітності [16].

Індекс глобальної продовольчої безпеки (GFSI) у 2024 році показав зниження позиції України на 8 пунктів порівняно з 2021 р., що свідчить про послаблення захищеності продовольчих систем [17].

Дані Держстату підтверджують, що рівень самозабезпеченості зерновими перевищує 120 %, проте для тваринницької продукції це лише 78–82 % [18]. Це вказує на необхідність структурного переформатування державної політики, а саме підтримки внутрішніх виробників і зміцнення логістичних ланцюгів постачання.

Водночас значного впливу набувають **кліматичні зміни та екологічні виклики**, які створюють суттєві ризики для продовольчої безпеки. Руйнування ґрунтів, дефіцит водних ресурсів, зростання частоти екстремальних погодних явищ зумовлюють потребу у переході до нових підходів ведення аграрного виробництва, орієнтованих на

адаптацію до змін клімату та збереження екосистем. Інтенсивна експлуатація природних ресурсів та корисних копалин, яка лежить в основі індустріальної аграрної моделі, не забезпечує сталих перспектив для майбутнього через глобальні зміни клімату та загрозу продовольчої безпеки. Збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва саме по собі не здатне подолати проблему голоду в країнах, що впроваджують основні заходи «зеленої революції». Так, наприклад, Індія наразі експортує більше сільськогосподарської продукції, ніж імпортує, однак рівень голоду в країні залишається критично високим. За даними глобального індексу голоду (**GHI**) за **2024 рік**, індекс голоду в Індії становить **27,3**, що класифікується як «дуже високий» [19].

Важливим драйвером розвитку агросектору стають **інновації та цифровізація**. Використання технологій точного землеробства, штучного інтелекту, супутникового моніторингу та біотехнологій сприяє підвищенню продуктивності, ефективності використання ресурсів та зниженню витрат. Ці процеси формують нову парадигму функціонування аграрного бізнесу, орієнтовану на максимізацію результатів за умов обмеженості ресурсів.

Суттєве значення набуває **розвиток «зеленої» економіки** та поширення практик сталого виробництва. Зростає попит на органічні продукти, екологічно чисті технології та скорочення вуглецевого сліду аграрного виробництва. У цьому контексті країни все активніше інтегрують принципи сталого розвитку у власну аграрну політику та міжнародні стандарти торгівлі.

Водночас світовий агросектор характеризується процесами **концентрації та транснаціоналізації ринку**. Провідну роль на глобальному рівні відіграють транснаціональні корпорації, які контролюють значну частку виробництва, переробки та дистрибуції сільськогосподарської продукції. Це створює нові можливості для інтеграції дрібних та середніх виробників у глобальні ланцюги постачання, але й посилює ризики монополізації та нерівності.

Сучасним трендом також є **диверсифікація продовольчих ринків**. Зростає попит на нішеві товари, серед яких органічна продукція, безглютенові вироби, альтернативні білкові продукти. Це розширює можливості для країн, що спеціалізуються на унікальних видах сільськогосподарської продукції, інтегруватися у світові ринки.

Крім того, глобалізаційні процеси посилюють **міжнародну конкуренцію** у сфері агропродовольчої торгівлі. Геополітичні фактори, зміни торговельних пріоритетів, впровадження нових тарифних і нетарифних бар'єрів формують нову архітектуру міжнародних відносин у цій сфері.

Останніми роками все більшої уваги набуває **фінансова та інвестиційна привабливість агросектору**, що пояснюється його стратегічною роллю у забезпеченні стабільності світової економіки. Значні інвестиції спрямовуються на розвиток агротехнологій, інфраструктури та інноваційних бізнес-моделей, що підсилює конкурентоспроможність країн та регіонів. У сільськогосподарському секторі Європейського Союзу сьогодні актуальним є питання стратегічного розвитку. Одним із

можливих напрямів є підтримка індустріальної моделі виробництва, орієнтованої на експорт та інтеграцію у глобальний ринок. Альтернативний підхід передбачає підвищення якості та екологічності продукції, розвиток локальних ринків та формування додаткової вартості на регіональному рівні. Прихильники першого підходу вважають його ключовим для вирішення глобальних проблем забезпечення продовольчої безпеки.

Військова агресія Росії проти України значно загострила ситуацію на світових ринках сільськогосподарської продукції, яка й раніше зазнавала напруження під час пандемії COVID-19. Це створило нагальну потребу у формуванні стабільних продовольчих ринків. За даними Світового банку станом на квітень 2022 року, війна в Україні спричинила зміни у глобальних моделях торгівлі, виробництва та споживання, що очікувано призведе до історично високих цін на продовольство до кінця 2025 року та посилить проблеми продовольчої безпеки й інфляції. У відповідь на ці виклики, 28 червня 2022 року країни G7 створили Глобальний альянс з продовольчої безпеки, виділивши додаткові 4,5 млрд доларів США для захисту найбільш вразливих груп населення від голоду та недоїдання, довівши загальні зобов'язання щодо продовольчої безпеки до понад 14 млрд доларів у 2022 році. Новий альянс також взяв на себе зобов'язання підтримувати Україну у відновленні експорту сільськогосподарської продукції, створенні безпечного морського коридору через Чорне море та забезпеченні альтернативних логістичних маршрутів. Європейський Союз та Велика Британія висловили рішучу підтримку українським аграріям, зокрема шляхом скасування імпорتنих обмежень та тарифних квот.

Військова агресія спричинила низку серйозних проблем для аграрного сектору України, що загрожують продовольчій безпеці як країні, так і світу. До основних викликів належать: руйнування виробничих потужностей та інфраструктури; логістичні проблеми через блокування українських портів та руйнування мостів, доріг і залізничних колій; падіння купівельної спроможності населення через війну призвело до зменшення внутрішнього попиту на продукти харчування; війна викликала нестачу палива, добрив, кормів і засобів захисту рослин, зростання їхніх цін робить ведення сільського господарства менш рентабельним, спостерігаються також перебої з постачанням запчастин та обладнання для техніки; масова міграція населення, мобілізація чоловіків до ЗСУ та стресові умови роботи призводять до дефіциту кваліфікованих працівників та погіршення психологічного стану робітників.

Наслідки цих проблем можуть бути катастрофічними: від зростання цін на продукти харчування в Україні та світі до дефіциту продовольства, особливо в країнах, залежних від українського експорту зерна. Зростання цін на агро продукцію вже відбувається, і проблеми потребують негайного вирішення. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, через повномасштабне вторгнення росії урожай наступного року може скоротитися до 40 %, а Україна вже втратила більше 25 % орних земель [20].

Слід підкреслити, що Україна відіграє ключову роль на світовому ринку агропродовольчої продукції, зокрема у виробництві зернових культур. Світові аналітичні звіти підтверджують ці тенденції.

Згідно з останніми прогнозами Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), у 2024/25 маркетинговому році міжнародна торгівля зерном очікується на рівні 483,5 млн тонн, що на 5,6% менше порівняно з попереднім роком [21]. Це зниження зумовлене зменшенням попиту з боку Китаю на ячмінь, кукурудзу та пшеницю.

Водночас FAO прогнозує, що в 2025/26 маркетинговому році обсяг світової торгівлі зерном зросте до 493,4 млн тонн, що на 1,4% більше порівняно з 2024/25 роком [22]. Це зростання обумовлене збільшенням експорту кукурудзи з Бразилії та США, а також підвищенням попитом на пшеницю з боку Китаю, Ірану, Пакистану, Сирії та Туреччини.

Загалом, світова торгівля зерном у 2024/25 році очікується на рівні 483,5 млн тонн, а в 2025/26 році — на рівні 493,4 млн тонн, що свідчить про поступове відновлення попиту на міжнародному ринку зерна.

Вплив глобалізації на світовий аграрний сектор є комплексним і неоднозначним. З одного боку, вона сприяла підвищенню продуктивності, зниженню цін на продовольство та поглибленню інтеграції світових ринків. З іншого боку, глобалізація призвела до концентрації економічної влади та ресурсів, деградації довкілля, соціальної нерівності та зростання загроз продовольчій безпеці.

При цьому ефекти глобалізації проявляються по-різному в різних країнах. Розвинені економіки отримали значні вигоди, тоді як країни, що розвиваються, часто стикалися з негативними наслідками. В Україні глобалізація спричинила суттєві зміни в аграрному секторі: країна посіла провідні позиції серед світових експортерів агропродукції, проте це супроводжувалося концентрацією земель у руках великих агробізнесів, інтенсивним застосуванням добрив та пестицидів, а також локальними проблемами продовольчої безпеки.

До десятки провідних сільськогосподарських країн світу входять Китай, США, Бразилія, Індія, росія, Франція, Мексика, Японія, Німеччина та Туреччина (рис.1). Ці держави відіграють ключову роль у забезпеченні продовольства для населення світу, виробляючи значні обсяги різноманітної продукції: зернові культури, фрукти, овочі, м'ясо, молочні продукти та морепродукти. Крім того, їхні аграрні сектори є важливим елементом національної економіки та значною мірою визначають світові потоки експорту продовольства.

Китай посідає перше місце у світі за виробництвом сільськогосподарської продукції, виробляючи 1095 мільйонів тонн на рік. Це робить країну вагомим гравцем на світовому ринку продовольства. Незважаючи на те, що Китай володіє лише 7% світових орних земель, він годує 22% населення планети. Це стало можливим завдяки значним зусиллям країни у XX столітті, спрямованим на подолання продовольчої кризи. Країна інвестує значні кошти у дослідження та розробки в галузі сільського господарства,

впроваджує сучасні методи ведення господарства та механізацію процесів для підвищення продуктивності та ефективності.

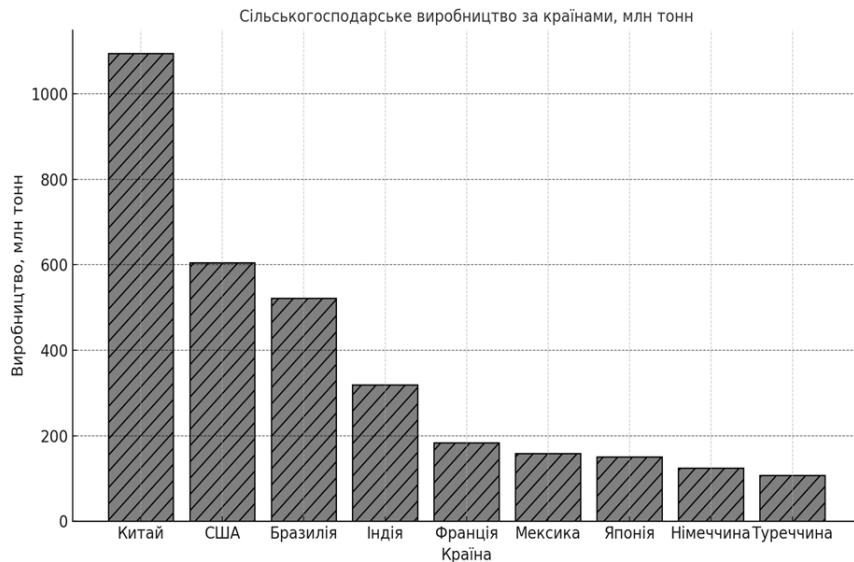

Рис.1. Сільськогосподарське виробництво в провідних країнах світу
Джерело: складено авторами за матеріалами [22,23].

США посідають друге місце у світі з виробництвом 605 мільйонів тонн сільськогосподарської продукції на рік, роблячи значний внесок у світові продовольчі запаси. Країна спеціалізується на вирощуванні кукурудзи, сої, пшениці, бавовни, а також мигдалю, цитрусових та винограду.

США мають процвітаючу галузь тваринництва, де виробництво яловичини, свинини та птиці відіграє важливу роль у сільському господарстві та експорті. Також країна є значним виробником молочних продуктів. США є одним із провідних експортерів сільськогосподарської продукції у світі, постачаючи зерно, м'ясо, молочні продукти, фрукти та овочі. Це робить країну важливим фактором глобальної продовольчої безпеки та світової торгівлі. Кукурудза є найпоширенішою культурою в США, з річним виробництвом 247 882 000 тонн. На другому місці - соєві боби з показником 74 598 000 тонн [22, 23].

Бразилія посідає третє місце у світі з виробництвом 522 мільйонів тонн сільськогосподарської продукції на рік, роблячи значний внесок у світові продовольчі запаси. Країна володіє значними сільськогосподарськими ресурсами: родючою землею, сприятливим кліматом та великою кількістю води. Це дозволяє вирощувати широкий спектр сільськогосподарських культур [22,23].

Бразилія є лідером з виробництва сої, цукрової тростини, кукурудзи, кави та апельсинів. Також країна є найбільшим світовим постачальником сої та м'яса. Тваринницький сектор Бразилії стрімко розвивається, виробництво яловичини, птиці та свинини робить значний внесок у сільськогосподарське виробництво.

Соціальна безпека аграрного сектору прямо пов'язана зі станом людського капіталу, рівнем доходів і якістю життя сільського населення. За даними МОП, понад 30 % зайнятих у сільському господарстві України втратили роботу або змінили місце проживання у 2022–2023 рр. [24].

Середня заробітна плата працівників сільського господарства у 2024 р. становила близько 13,2 тис. грн, що нижче за середній рівень по економіці на 25 % [18]. Погіршення соціально-економічних умов, дефіцит кваліфікованих кадрів, трудова міграція та психологічне навантаження призводять до зниження соціальної стійкості громад.

Зміцнення соціальної безпеки потребує інтеграції принципів корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в діяльність агропідприємств: створення програм соціальної підтримки, впровадження ініціатив психологічної допомоги працівникам, розвитку соціальної інфраструктури в сільських громадах [25, с.193]. Дослідження показують, що на підприємствах, де реалізуються програми КСВ, рівень плинності кадрів знижується на 20–25 %, а продуктивність праці зростає на 12–15 % [26, с.47].

Глобалізація справляє суперечливий вплив на безпековий стан аграрної галузі. Вона сприяє інтеграції у міжнародні ринки, залученню інвестицій і технологій, однак одночасно підсилює залежність від зовнішніх кон'юнктурних факторів. За даними OECD, коливання світових цін на зернові у 2023–2024 рр. перевищили 25 %, що суттєво вплинуло на доходи українських агровиробників [27].

Для мінімізації зовнішніх ризиків доцільно формувати національну модель стійкої аграрної безпеки, засновану на збалансуванні відкритості ринку, самозабезпечення продовольством, розвитку людського потенціалу та екологічної стійкості виробництва. Цей підхід відповідає європейським принципам «зеленої трансформації» та Стратегії «Farm to Fork» [28].

Висновки. Таким чином, отримані результати свідчать, що аграрний сектор України є системоутворюючим чинником економічної та соціальної безпеки держави. Його роль виходить за межі продовольчого забезпечення — це механізм відновлення економічної стійкості, соціальної згуртованості та адаптації країни до глобалізаційних викликів. Ефективна реалізація політики у сфері аграрної безпеки потребує інтегрованого підходу, що поєднує економічні, соціальні, екологічні та інституційні аспекти сталого розвитку.

Сучасний розвиток світового агросектору в умовах глобалізації визначається комплексом взаємопов'язаних тенденцій, які відображають як потреби глобального ринку, так і виклики сталого розвитку. Усвідомлення цих тенденцій дозволяє країнам формувати ефективні стратегії інтеграції у світовий агропродовольчий простір та забезпечувати власну економічну і продовольчу безпеку.

Глобальні виклики, такі як зростання чисельності населення, кліматичні зміни, обмеженість природних ресурсів та необхідність підвищення ефективності виробництва, зумовлюють трансформацію агросектору та появу нових тенденцій його розвитку. Зростання конкуренції на світових ринках, активне впровадження інноваційних технологій, розвиток «зеленої» економіки та перехід до сталих моделей виробництва визначають нові напрями розвитку міжнародного аграрного бізнесу. Для країн, що інтегруються у глобальну економіку, важливим є врахування цих тенденцій для підвищення конкурентоспроможності та забезпечення доступу до нових ринків збуту.

Таким чином, дослідження тенденцій розвитку світового агросектору в умовах глобалізації має високу наукову та практичну значущість, оскільки дозволяє виявити закономірності функціонування глобального ринку сільськогосподарської продукції, оцінити його перспективи та визначити стратегічні орієнтири для національних економік.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі механізмів інтеграції аграрного сектору в систему національної економічної та соціальної безпеки України, з урахуванням регіональних відмінностей і воєнно-політичних ризиків. В подальшому доцільно спрямувати на розроблення методології оцінювання інтегрального індексу аграрної безпеки, що включатиме економічні, соціальні, екологічні та інституційні індикатори. Особливу увагу слід приділити вивченню впливу інвестиційної активності, цифровізації та інноваційних технологій на підвищення стійкості аграрного виробництва й продовольчих систем у післявоєнний період.

Література

1. Мельник Л.Л., Байдак І.І., Застава І.А. Міжнародний агробізнес: поняття, розвиток та вплив на економіку України. *Ефективна економіка*, 2025. № 4. DOI:10.32702/2307-2105.2025.4.72
2. Borko T., Jammal M. Role of agriculture in the development of Ukrainian socio-economic potential. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*, 2024. Vol. 28, No. 3. P.78-86. DOI: 10.56407/bs.agrarian/3.2024.78
3. Hurtovyi Y. State support for agriculture in the context of Ukraine's economic security: identification of key measures in the EU, Canada, the USA, and New Zealand's conceptual models. *Economic Sustainability and Business Practices*, 2025. 2(2), 25–44. DOI:10.21272/esbp.2025.2-04
4. Hubeni Y., Krupa V., Zelisko N. Structural and Dynamic Changes in International Trade in Agricultural Products in Ukraine. *Zeszyty Naukowe SGGW W Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego*, 2024. 24(1). 35–46. DOI:10.22630/PRS.2024.24.1.3
5. Lila A., Trusova N., Berdar M. The impact of trade policy and agreements on the development of international trade in Ukraine's agricultural sector. *Economika APK*, 2023. 30 (6). 26-33. DOI:10.32317/2221-1055.202306026
6. Varnalii Z., Nikytenko D. Strategy of Economic Development of Ukraine in the Context of Currently World Challenges. Abstract Proceedings of FAI-SMTESM-2021. FAI International Conference "Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management" Lucknow, India: FAI Publications. 2021. Vol 7. P. 85-87

7. Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. Social safety of society for developing countries to meet sustainable development standards: Indicators, level, strategic benchmarks (with calculations based on the case study of Ukraine). *Sustainability*, 2020. 12(21). 8953. DOI:10.3390/su12218953
8. Ay H. M., Söylemez, A. Grain Corridor Agreement and Turkey's Role in the Russia-Ukraine War. *Journal of Islamic World and Politics*, 2023. 7(1). 1–10. DOI:10.18196/jiwp.v7i1.27
9. Ahn S., Kim D., Steinbach S. The impact of the Russian invasion of Ukraine on grain and oilseed trade. *Agribusiness: An International Journal*, 2023. Vol. 39, No 1. P. 291–299. DOI: 10.1002/agr.21794
10. Державна служба статистики України. Сільське, лісове та рибне господарство. URL: <https://stat.gov.ua/uk/topics/silke-lisove-ta-rybne-hospodarstvo?page=2> (Дата звернення 22 вересня 2025)
11. World Bank. Ukraine Economic Update, April 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/economic-update-april-2023> (Accessed 22 September 2025)
12. European Commission. CAP Strategic Plans 2021–2027. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-overview/cap-strategic-plans_en (Accessed 22 September 2025)
13. Русан В. М. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>
14. Common Agricultural Policy (CAP). «Financing the CAP». URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap_en (Accessed 22 September 2025)
15. The state of food security and nutrition in the world. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/e612e779-ec47-44c2-a3e0-499569c3422d/content> (Accessed 22 September 2025)
16. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024. URL: <https://www.fao.org/publications/sofi/2024/en/> (Accessed 22 September 2025)
17. Global Food Security Index 2024. Economist Impact. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index> (Accessed 22 September 2025)
18. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 22 вересня 2025)
19. The global hunger index. URL: <https://www.globalhungerindex.org/ranking.html> (Accessed 22 September 2025)
20. CNN World. Next year's harvest could be slashed by 40%, Ukrainian agriculture official says. June 9, 2022. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-06-09-22#h_0aa889ffa9730497fae7670db7173037 (Accessed 22 September 2025)
21. Benchmark for world food commodity prices down in January 2025. URL: https://www.fao.org/newsroom/detail/benchmark-for-world-food-commodity-prices-down-in-january/en?utm_source=chatgpt.com (Accessed 22 September 2025)
22. World Food Situation. URL: https://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en?utm_source=chatgpt.com (Accessed 22 September 2025)
23. Top 10 Agricultural Producing Countries in the World. 22 Feb, 2024. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/agricultural-producing-countries-in-the-world/> (Accessed 22 September 2025)
24. International Labour Organization. Ukraine Crisis: Employment Impact Assessment 2023. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_866726/lang--en/index.htm (Accessed 22 September 2025)

25. Онисенко Т., Микитюк О., Магомедова А., Кравченко Т., Коваленко О., Петренко К. Моделювання системи економічної безпеки підприємства як фактора трансформації його бізнес-моделі. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 2025. 5(64). 191–204. DOI:10.55643/fcaptp.5.64.2025.4835
26. Varnalii Z., Mykytiuk O., Onysenko T., Pampukha I. The social security system of individuals as the primary determinant of implementing the economic policies of entrepreneurial subjects. *Academic Review. Economics and Entrepreneurship*, 2025, №2(63). DOI: 10.32342/3041-2137-2025-2-63-3
27. OECD-FAO. Agricultural Outlook 2024–2033. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2024-2033_13c708d6-en (Accessed 22 September 2025)
28. European Commission. Farm to Fork Strategy. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en (Accessed 22 September 2025)

References

1. Melnyk L.L., Baidak I.I., Zastava I.A. Mizhnarodnyi ahrobiznes: poniattia, rozvytok ta vplyv na ekonomiku Ukrainy [International Agribusiness: Concept, Development and Impact on Ukraine's Economy]. *Efektivna ekonomika* [Effective Economy]. 2025. No. 4. DOI: 10.32702/2307-2105.2025.4.72
2. Borko T., Jammal M. Role of agriculture in the development of Ukrainian socio-economic potential. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*, 2024. Vol. 28, No. 3. P.78-86. DOI: 10.56407/bs.agrarian/3.2024.78
3. Hurtovyi Y. State support for agriculture in the context of Ukraine's economic security: identification of key measures in the EU, Canada, the USA, and New Zealand's conceptual models. *Economic Sustainability and Business Practices*, 2025. 2(2), 25–44. DOI:10.21272/esbp.2025.2-04
4. Hubeni Y., Krupa V., Zelisko N. Structural and Dynamic Changes in International Trade in Agricultural Products in Ukraine. *Zeszyty Naukowe SGGW W Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego*, 2024. 24(1). 35–46. DOI:10.22630/PRS.2024.24.1.3
5. Lila A., Trusova N., Berdar M. The impact of trade policy and agreements on the development of international trade in Ukraine's agricultural sector. *Economika APK*, 2023. 30 (6). 26-33. DOI:10.32317/2221-1055.202306026
6. Varnalii Z., Nikytenko D. Strategy of Economic Development of Ukraine in the Context of Currently World Challenges. Abstract Proceedings of FAI-SMTESM-2021. FAI International Conference "Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management" Lucknow, India: FAI Publications. 2021. Vol 7. P. 85-87
7. Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. Social safety of society for developing countries to meet sustainable development standards: Indicators, level, strategic benchmarks (with calculations based on the case study of Ukraine). *Sustainability*, 2020. 12(21). 8953. DOI:10.3390/su12218953
8. Ay H. M., Söylemez, A. Grain Corridor Agreement and Turkey's Role in the Russia-Ukraine War. *Journal of Islamic World and Politics*, 2023. 7(1). 1–10. DOI:10.18196/jiwp.v7i1.27
9. Ahn S., Kim D., Steinbach S. The impact of the Russian invasion of Ukraine on grain and oilseed trade. *Agribusiness: An International Journal*, 2023. Vol. 39, No 1. P. 291–299. DOI: 10.1002/agr.21794
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. «Silske, lisove ta rybne hospodarstvo» [State Statistics Service of Ukraine. Agriculture, Forestry and Fisheries]. URL: <https://stat.gov.ua/uk/topics/silske-lisove-ta-rybne-hospodarstvo?page=2> (accessed September 22, 2025)
11. World Bank. Ukraine Economic Update, April 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/economic-update-april-2023> (Accessed 22 September 2025)

12. European Commission. CAP Strategic Plans 2021–2027. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-overview/cap-strategic-plans_en (Accessed 22 September 2025)
13. Rusan V.M. Osoblyvosti funktsionuvannia aharnoho sektora ekonomiky Ukrainy v umovakh viiny [Features of the Functioning of Ukraine's Agricultural Sector under Wartime Conditions]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [National Institute for Strategic Studies]. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/rusan.pdf>
14. Common Agricultural Policy (CAP). «Financing the CAP». URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap_en (Accessed 22 September 2025)
15. The state of food security and nutrition in the world. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/e612e779-ec47-44c2-a3e0-499569c3422d/content> (Accessed 22 September 2025)
16. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024. URL: <https://www.fao.org/publications/sofi/2024/en/> (Accessed 22 September 2025)
17. Global Food Security Index 2024. Economist Impact. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index> (Accessed 22 September 2025)
18. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 22 вересня 2025)
19. The global hunger index. URL: <https://www.globalhungerindex.org/ranking.html> (Accessed 22 September 2025)
20. CNN World. Next year's harvest could be slashed by 40%, Ukrainian agriculture official says. June 9, 2022. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-06-09-22#h_0aa889ffa9730497fae7670db7173037 (Accessed 22 September 2025)
21. Benchmark for world food commodity prices down in January 2025. URL: https://www.fao.org/newsroom/detail/benchmark-for-world-food-commodity-prices-down-in-january/en?utm_source=chatgpt.com (Accessed 22 September 2025)
22. World Food Situation. URL: https://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en?utm_source=chatgpt.com (Accessed 22 September 2025)
23. Top 10 Agricultural Producing Countries in the World. 22 Feb, 2024. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/agricultural-producing-countries-in-the-world/> (Accessed 22 September 2025)
24. International Labour Organization. Ukraine Crisis: Employment Impact Assessment 2023. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_866726/lang--en/index.htm (Accessed 22 September 2025)
25. Onysenko T., Mykytiuk O., Mahomedova A., Kravchenko T., Kovalenko O., Petrenko K. Modeliuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva yak faktora transformatsii yoho biznes-modeli [Modeling of the Enterprise Economic Security System as a Factor in Transforming Its Business Model]. Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice. 2025. 5(64). P. 191–204. DOI: 10.55643/fcaptp.5.64.2025.4835
26. Varnalii Z., Mykytiuk O., Onysenko T., Pampukha I. The social security system of individuals as the primary determinant of implementing the economic policies of entrepreneurial subjects. Academic Review. Economics and Entrepreneurship, 2025, №2(63). DOI: 10.32342/3041-2137-2025-2-63-3
27. OECD-FAO. Agricultural Outlook 2024–2033. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2024-2033_13c708d6-en (Accessed 22 September 2025)
28. European Commission. Farm to Fork Strategy. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en (Accessed 22 September 2025)

Petrenko Kateryna,

PhD in Economics, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Polytechnic Institute"

Mykytiuk Oksana

PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Onysenko Tetiana

PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Magomedova Alina

PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Kravchenko Tetiana

PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

petrenko.katarina@gmail.com

mykytiuk@knu.ua

tetyanaonysenko@knu.ua

alinamagomedova@knu.ua

t.kravchenko.univ@gmail.com

THE AGRICULTURAL SECTOR AS A FACTOR OF UKRAINE'S ECONOMIC AND SOCIAL SECURITY UNDER GLOBALIZATION CHALLENGES

The article examines the role of the agricultural sector as a key factor in ensuring Ukraine's economic and social security under conditions of globalization and wartime challenges. It substantiates that the agricultural sector is a strategic element of national security that ensures food self-sufficiency, currency stability, employment, and social resilience. The paper highlights the impact of globalization, war, climate change, and external economic risks on the functioning of Ukraine's agricultural market and its potential for post-war economic recovery.

The purpose of the study is to substantiate the role of the agricultural sector in forming the economic and social security of the state and to identify the links between agricultural development, food security, employment, and socio-economic stability in a globalized environment. The methodological basis includes a systemic approach, methods of analysis, synthesis, induction, deduction, and economic-statistical comparison. These tools made it possible to analyse current trends in the agricultural sector of Ukraine and to assess its influence on food security, employment, and human capital development.

The results show that the agricultural sector generates around 10% of GDP and over 40% of foreign exchange earnings, remaining a stabilizer of the national economy even during the war. The main threats to its economic security include land loss, infrastructure destruction, production cost growth, labour shortages, and energy dependence. Strengthening social security in the agricultural sector is linked to the implementation of corporate social responsibility principles, human capital investment, and rural community development. The study concludes that in the context of globalization, the agricultural sector acts as both an economic and social stabilizer of the state. Its sustainable development, supported by effective public policy, market diversification, and green and digital transformation, is essential for ensuring Ukraine's long-term economic and social security.

Keywords: *agricultural sector, economic security, social security, globalization, food security, sustainable development, corporate social responsibility, international trade.*